

Authentieke christen-democraat en bestuurder van het zuiverste water

De dienst van Woord en gebed die vorige week zaterdag aan de begrafenis van Enneüs Heerma voorafging was even authentiek als Enneüs zelf: in de eigen gereformeerde wijkkerk, met een sobere liturgie, en heel veel hartelijkheid. Dankbaarheid was er voor wat deze markante 'Friese Amsterdammer'; voor zijn gezin en familie, zijn vrienden en de hele Nederlandse samenleving heeft betekend en blijft betekenen.

De Noachkerk aan de Nieuwendammerdijk in Amsterdam-Noord was in deze dienst overvol. CDA'ers waren in grote getale gekomen, maar ook bijvoorbeeld oud-collega's uit andere partijen: van SP tot en met SGP. De waardering voor Enneüs Heerma is in de hele samenleving merkbaar, zoals ook bleek uit de commentaren in de media op zijn overlijden. In de dienst werd Enneüs geschetst als een gedreven en bekwaam bestuurder, een mens op wie je kon bouwen, maar ook als een man die, ondanks zijn drukke bezigheden, grote aandacht voor zijn gezin had. Hij was trots op zijn vrouw, zijn kinderen en zijn kort geleden geboren eerste kleinkind.

Zijn vrouw Anke, die een indrukwekkende toespraak hield, schetste hoe een groot aantal doordeweekse avonden in huize Heerma verliep: "Hij kwam vaak na acht uur thuis, we wisselden als gezinsleden de ervaringen van die dag uit, er kwam een spel op tafel. Maar na 'Den Haag Vandaag' bleef Enneüs met zijn dossiers in de woonkamer aan tafel zitten om daar nog een paar uur te werken."

Amsterdam

De boerenzoon Enneüs Heerma, eind 1944 geboren in het Friese Rijperkerk (gemeente Tietjerksteradeel) kwam in 1963 naar Amsterdam om aan de Vrije Universiteit politicologie te gaan studeren.

Een solide en sociaal mens, een authentieke christen-democraat, een bestuurder van het zuiverste water, een hartelijke kameraad, een knopen-doorhakker. Zo werd Enneüs Heerma door velen, binnen en buiten het CDA, gekenschetst nadat bekend was geworden dat hij op 1 maart na een slopende ziekte, op slechts 54-jarige leeftijd, was overleden.

Het Noordhollandse statenlid **Henk van Ruller** vertelt dat hij Enneüs in 1965 in een Amsterdamse kerk voor het eerst ontmoette. "We zijn nadien vaak na de kerk samen koffie gaan drinken, waarbij de politiek dikwijls ter sprake kwam. Toen ik in 1970 lid van de gemeenteraad werd stond Enneüs als eerste opvolger op de ARP-kandidatenlijst. Hij werd onze fractie-assistent. En toen ik een jaar later, in verband met mijn toekomstige werk in Afrika, uit de raad trad en hij raadslid werd, werd ik een tijdje fractie-assistent. Samen schreven we een nota over de bestuurlijke indeling, die betekenis kreeg voor de instelling van de latere stadsdelen." Enneüs' ster rees snel in de Amsterdamse gemeentepolitiek, waarin de PvdA van-

Kamerlid), gezichtsbepalend voor het Amsterdamse CDA. Helmer Koetje leerde Enneüs in 1978 kennen; hij noemt hem 'sociaal bewogen, integer, betrouwbaar, met een prima visie op ordeningsvraagstukken.'

Heerma's vertrek (in 1986) naar Den Haag werd in Amsterdam als een groot verlies beschouwd. Ook door velen buiten het CDA.

Den Haag

In 1986 kwam dus de overstap van het gemeentebestuur van Amsterdam naar 'Den Haag'. Oud-premier **Ruud Lubbers**: "Ik leerde Enneüs kennen toen hij in Amsterdam wethouder was. In die periode ben ik hem zo gaan waarderen dat

Lubbers: "Hij was één van mijn steunpilaren. Hij beschikte over een groot politiek taxatievermogen."

ouds een overwegende rol speelde. In 1978 werd hij wethouder. Als portefeuillehouder Economische Zaken herstelde hij de relatie tussen gemeente en bedrijfsleven. Onvergetelijk is de strijd die hij, samen met zijn PvdA-collega Jan Schaefer, voerde voor het behoud van de grote scheepswerven. Vanaf 1982 was hij ook loco-burgemeester.

Heerma werd, zegt zijn persoonlijke en politieke vriend **Helmer Koetje** (oud-raadslid van Amsterdam en oud-Tweede-

ik - en ik stond daarin niet alleen - uitkeek naar het moment waarop wij hem zouden kunnen overhalen naar Den Haag te komen. Dat lukte dus in 1986. Het was dus niet zomaar een plotseling opgekomen denkbeeld; je zou kunnen zeggen dat we zijn overkomst hebben gepland." Heerma werd eerst staatssecretaris van Economische Zaken (buitenlandse handel) en al snel daarna staatssecretaris van Volkshuisvesting op het ministerie van VROM. "Nadat hij in Den Haag was gaan

Ruud Lubbers haalde Heerma in 1986 naar Den Haag om staatssecretaris van Economische Zaken te worden.
(foto: Dirk Hol)

Minister-president Kok luistert tijdens het debat over de regeringsverklaring naar oppositieleider Heerma.
(foto: Fred Steenman)

werken heb ik hem meteen leren kennen als een heel solide en accurate bewindsman. Hij bracht als het ware 'Friesland' én 'Amsterdam' binnen. Een nuchter en betrokken mens. Op Volkshuisvesting bouwde hij intensieve contacten op met het 'veld' (onder andere de bouwwereld en de woningcorporaties), maar ook bijvoorbeeld met het ministerie van Financiën. Hij schitterde vooral in de wijze waarop hij leiding gaf aan de groot-scheepse herstructurering van de volkshuisvesting. Maar ook meer algemeen was hij één van mijn steunpilaren. Hij beschikte over een groot politiek taxatievermogen. Als lid van mijn kabinetsteam had hij ook een plezierige kameraadschappelijke uitstraling en veel gevoel voor humor."

Lubbers typeert Heerma als 'een geslaagde wethouder en loco-burgemeester van Amsterdam', 'een uitstekend bewindsman, ook binnen het kabinet als geheel' en 'iemand die in 1995 als fractievoorzitter het inzicht had om het belang van het gezin te onderstrepen en voorstelde een minister voor Gezinszaken te benoemen'.

Tineke Lodders-Elfferich, eerste vicevoorzitter van het CDA, leerde Enneüs Heerma kennen in hun beider Arjos-tijd. "Sinds begin 1994 hebben we intensief en prima samengewerkt. Ik zou twee aspecten van zijn persoon willen benadrukken: hij was een eminent bestuurder, die ook kans zag te laten zien dat politici dicht bij de mensen kunnen staan. En verder was hij een politicus die zichzelf niet zocht. Het ging hem om de inhoud, om de zaak. Ik denk onder andere dankbaar terug aan zijn inbreng in de Programcommissie (vóór hij als fractievoorzitter terugtrad). Wij konden het persoonlijk en inhoudelijk erg goed met elkaar vinden."

Europarlementariër **Hanja Maij-Weggen**, die in de jaren zeventig met

Enneüs Heerma kennismaatte en met hem in het derde kabinet-Lubbers zat, noemt hem 'een echte Fries: degelijk en wars van onnodige franje. Maar ook aardig. In zijn bestuurlijk werk hebben eerlijkheid en integriteit altijd voorop gestaan.' "Toen Enneüs fractievoorzitter was accepteerde hij open en eerlijk gemeente kritiek, maar hij gruwde van achterbaktheid."

Nieuw beleid volkshuisvesting

CDA-Tweede Kamerlid **Pieter-Jan Biesheuvel** koesterde in de jaren tachtig de wens Enneüs Heerma naar Den Haag te halen. Dat gebeurde dus in 1986. Biesheuvel spreekt bewonderend over Heerma's werk als staatssecretaris Volkshuisvesting. "Tijdens de parlementaire bouwenquête (1986-1988) begon hij al te werken aan nieuw beleid dat uiteindelijk zijn beslag kreeg in de 'bruterings-operatie', een grootscheepse overdracht van ta-

voor het goed overeind blijven van deze voorziening. Ik vond het ook belangrijk dat hij als oud-wethouder van Amsterdam de problemen van de grote steden zo goed kende. Amsterdam heeft hem duidelijk sociaal gevormd." Enneüs Heerma was ook een groot pleitbezorger van de stadsvernieuwing.

In 1989 én in 1994 werd Heerma genoemd als kandidaat voor een ministerschap. Kenmerkend was dat hij voor heel verschillende portefeuilles in aanmerking kwam. Daarmee werden zijn veelzijdigheid én vakmanschap geïllustreerd. In 1989 lukte het nét niet, en werd hij opnieuw staatssecretaris van VROM, en in 1994 kwam het CDA niet in het kabinet en kreeg het een oppositierol.

Fractievoorzitter

Pieter-Jan Biesheuvel: "Enneüs werd, nadat Elco Brinkman als zodanig was terug-

De Hoop Scheffer over Enneüs Heerma: "Een man die zijn christelijke levensvisie in de politieke praktijk bracht,"

ken en bevoegdheden van het rijk aan gemeenten en woningcorporaties. Helemaal in lijn met de CDA-filosofie van de verantwoordelijke samenleving." Het was een gigantisch grote en ingewikkelde klus die Heerma in feite zonder echte politieke problemen door kabinet en parlement haalde.

Biesheuvel: "Ook als staatssecretaris van VROM liet hij steeds zijn sociale gezicht zien. Hoewel de individuele huursubsidie in de periode van bezuinigingen niet geheel buiten schot kon houden vocht hij

getreden, fractievoorzitter, ook omdat hij in de jaren zeventig in Amsterdam had geleerd wat oppositie voeren is. Ik wil graag beklemtonen dat hij als fractievoorzitter en oppositieleider een voortreffelijke bijdrage aan het debat over de regeringsverklaring, eind zomer 1994, heeft geleverd.

Heerma heeft het als fractievoorzitter bepaald niet gemakkelijk gehad, dat weten we allemaal. Eerlijk gezegd vind ik dat we hem te weinig hebben gesteund. Waar hij helemaal niet tegen kon was: roddel

en achterklap. Daar heeft hij erg onder geleden. Op een daartoe volgens hem goed moment is hij in het voorjaar van 1997 teruggetreden, nadat de partij had gekozen voor Jaap de Hoop Scheffer als kandidaat-lijsttrekker. Enneüs had de fractie toen, zoals hij het zelf zei 'ruim tweeënehalf jaar door de woestijn geleid'."

Want zo was het: het CDA, diep geschokt door het grote verlies in 1994, moest leren oppositie te voeren. En Heerma, een bestuurder pur sang, moest op die moeilijke tocht leiding geven aan een fractie die voor het eerst in die oppositierol zat. Tegenover een kabinet dat de economische wind mee had en, zeker de eerste tijd, het in de vorige periode door het derde kabinet-Lubbers uitgezette beleid uitvoerde.

Integriteit

Biesheuvel wil tenslotte twee bijzondere kenmerken van Enneüs Heerma noemen: zijn integriteit en zijn opofferingsgezindheid. Wat dit laatste betreft: dat Heerma in 1994 het fractievoorzitterschap aanvaardde was een offer dat deze bestuurder ten behoeve van het CDA bracht. Hij had deze functie niet zelf gezocht.

De huidige CDA-fractievoorzitter **Jaap de Hoop Scheffer** was in 1994 óók een van de kandidaten voor het fractievoorzitterschap. "We hebben er samen in een heel goede onderlinge verstandhouding over geduëlleerd. Enneüs won op ruime afstand aan het eind van een vergadering die evenwichtig verliep.

Niet alleen Enneüs, maar wij allemaal

Enneüs Heerma op de Beurs voor 55-plussers in gesprek met een oudere.

(foto: Dirk al)

hebben in 1994 een cultuurschok ondergaan. Hij moest leiding geven aan een fractie die in die nieuwe (oppositie) rol zeer onwennig was. Hij was als voorzitter het boegbeeld. En wij kregen te maken met een partij kader dat óók aan die nieuwe situatie moest wennen. We kregen na enige tijd geluiden uit de partij te horen als: "Waarom hebben jullie het kabinet-Kok nog niet weggestuurd?" Vergeet niet dat CDA'ers ook in die tijd in provincies en gemeenten meebestuurden. Waarom in 'Den Haag' dan niet? Kortom: het verwachtingspatroon bij het partij kader was anders dan de Haagse realiteit, waarin Paars het erg plezierig vond om zonder het CDA te regeren. Enneüs leed onder de verwijten en we zijn samen door diepe dalen gegaan. Ik wil graag beklemtonen

dat hij en ik - in tegenstelling tot enkele berichten uit die tijd in de media en elders - altijd zonder animositeit met elkaar zijn omgegaan. In het voorjaar van 1997 is hij niet alleen als fractievoorzitter, maar ook als Kamerlid afgetreden. Om mijn opvolger niet voor de voeten te lopen, zei hij.

Als ik Enneüs mag kenschetsen zeg ik: recht door zee, niet al teveel woorden, niet weglappend voor zware verantwoordelijkheden, een man die zijn christelijke levensvisie in de politieke praktijk bracht," aldus Jaap de Hoop Scheffer.

Na Heerma's aftreden was het een tijdje stil rond hem. Iedereen, binnen en buiten het CDA, gunde hem een passende bestuurlijke functie. In het najaar van 1997 leek die in zicht te komen. Maar op de dag waarop de toenmalige minister Dijkstraal hem zou voordragen als burgemeester van Hilversum kwam het bericht dat bij Heerma longkanker was geconstateerd. Heerma trok zich terug. Zomer 1998 kwamen er bemoedigende berichten over herstel, maar in het najaar moest hij zich opnieuw aan chemotherapie onderwerpen.

Op 1 maart 1999 verloor deze doorzetter definitief de strijd tegen de vreselijke ziekte. Maar, verzekerden zijn vrouw Anke en zijn predikant ds. Vegh: Enneüs ging heen in het vaste geloof dat de dood niet hét einde is. "Mijn hulp is van de Here," (Psalm 121) was zijn belijdenis.

Evert Mathies

Pieter-Jan Biesheuvel (links) met Enneüs Heerma. "Ook als staatssecretaris liet hij steeds zijn sociale gezicht zien."

(foto: Dirk Hol)